

become a complex and integrated process for convicts' lawful behavior, receiving the needed help by them and solving the problems related with conviction.

The author mentions that the employees must master skills of penitentiary management for updating professional knowledge. In addition he shows that they need getting skills of interaction. There are some problems which are worth considering: teaching peculiarities in the interaction with local authorities; teaching the work with law enforcement bodies; learning the mechanisms of interaction with national economy subjects of various property; mastering the peculiarities of interaction with State and non-state institutions and organizations.

The author believes that the offered ways of employees' improvement process should be integrated into the valid system of training, retraining and personnel's advanced training, for being appropriate to renovated criminal and executive legislature and providing qualified employees for probation.

Key words: legislature on probation, types of probation, probation personnel, professional training, professional training development.

УДК 343.851:343.9

Свірін М. О.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник,

Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті визначено ознаки та коло суб'єктів запобігання злочинності, здійснено їх класифікацію за специфікою запобіжної діяльності та функціональними ознаками. Досліджено теоретичні засади та законодавчу базу щодо завдань та обов'язків органів влади та правоохоронних органів у сфері запобігання злочинності. Зроблено висновок, що на сьогодні сукупність суб'єктів запобігання злочинності, з огляду на неповноту законодавчого регулювання, низький стан організації і здійснення запобіжної діяльності, не можна визначити як систему суб'єктів запобігання злочинності. Запропоновано шляхи вдосконалення законодавства України у зазначеній сфері.

Ключові слова: злочинність, запобігання, запобіжна діяльність, суб'єкти запобігання.

Постановка проблеми. Суб'єкти запобігання злочинності – це державні органи, громадські організації, соціальні групи, службові особи чи громадяни, які спрямовують свою діяльність на розроблення і реалізацію заходів, пов'язаних з випередженням, обмеженням, усуненням криміногенних явищ та процесів, що породжують злочини, а також на їх недопущення на різних стадіях, у зв'язку з чим мають права, обов'язки і несуть відповідальність [1, с. 326]. За специфікою запобіжної діяльності розрі-

зняють суб'єкти, які: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління і координацію окремими напрямами і учасниками запобігання злочинності; 3) виявляють та пізнають об'єкт запобіжного впливу, інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують запобіжні заходи щодо випередження, обмеження, усунення криміногенних явищ та процесів, захисту соціальних благ і особи; 5) реалізують заходи щодо відвернення і припинення злочинів і злочинності. Множинність суб'єктів запобіжної діяльності становить систему суб'єктів – сукупність об'єднаних єдиною метою суб'єктів, які здійснюють свої повноваження у взаємозв'язку та за узгодженням у часі й просторі [1, с. 326].

Метою статті є здійснення класифікації суб'єктів запобіжної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу. У свою чергу, Закалюк А. П. наголошує, що суб'єктом діяльності щодо запобігання злочинності та злочинним проявам можуть бути визнані орган, організація, окрема особа, які у цій діяльності виконують хоча б одну з таких функцій щодо запобігання: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до здійснення. При цьому автор розділив їх за функціональними ознаками на органи та організації: а) які керують цією діяльністю, організовують її, створюють систему управління нею (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування); б) стосовно яких запобігання злочинності та злочинним проявам віднесено або має бути віднесено до основних завдань і функцій (МВС, СБУ, прокуратура, суд, спеціалізовані громадські організації); в) функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання злочинності, але їх діяльність посередньо впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів злочинності (заклади освіти, культури, охорони здоров'я, соціальної допомоги тощо). Не висловлюючись стосовно системи суб'єктів запобігання злочинності, автор наголошує, що в Україні, з огляду на неповноту законодавчого регулювання, низький стан організації і здійснення запобіжної діяльності, відсутність багатьох забезпе-

чуючих та виконавчих заходів та засобів, фактично немає підстав називати її системою [2, с. 347].

Як бачимо, незважаючи на певну різницю у стилі викладення, наведені визначення не тільки не суперечать, а навпаки, доповнюють один одного. Погоджуючись з ними, слід зазначити, що в науковій літературі з цих питань є певна консолідація у визначенні суб'єктів запобігання злочинності, і принципових суперечок не виникає.

Виходячи з викладених вище положень, зазначимо, що системі суб'єктів запобігання злочинності складають юридичні і фізичні особи, які відповідно до своїх повноважень здійснюють передбачені законом заходи у сфері протидії злочинності. До кола цих суб'єктів відносяться законодавчий орган, органи виконавчої і судової влади, органи державного управління, культурно-виховні та навчальні заклади, підприємства, установи і організації, що функціонують у різних сферах соціальної життєдіяльності, їх трудові колективи, громадські організації і товариства, охоронні установи, сім'я, громадяни.

Між тим слід констатувати, що зазначена система існує лише теоретично, на законодавчому рівні вона не створена. Очевидно, що в практичній площині така система має характеризуватися багатогранністю виконуваних завдань із забезпечення безпеки, запобігання, припинення, розкриття і розслідування злочинів, з одного боку, а також розподілом цих завдань між суб'єктами різних рівнів, тобто ієрархічною побудовою.

До суб'єктів, які керують запобіжною діяльністю, організовують її, створюють систему управління нею, відносяться: Верховна Рада України, Президент України, Уряд та центральні органи виконавчої влади (ЦОВВ), органи місцевого самоврядування.

Відповідно до Конституції України єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – **Верховна Рада України** (ст. 75). До повноважень парламенту, зокрема, належить прийняття законів, визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку, охорони довкілля тощо (ст. 85). На підставі цих та інших повноважень парламент має всі можливості для створення законодавчої основи та кримінологічної політики щодо запобігання злочиннос-

ті, включаючи загальносоціальний і спеціально-кримінологічний її напрями.

Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Конституційні повноваження Президента України дозволяють йому корегувати напрями і забезпечувати координацію протидії злочинності, затверджувати комплексні програми запобігання злочинності, метою яких має бути активна протидія злочинності та досягнення уповільнення темпів її зростання. На жаль, на сьогодні такі документи в державі практично відсутні. Лише в Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, йдеться про те, що діяльність незаконних збройних формувань, зростання злочинності, незаконне використання вогнепальної зброї віднесено до актуальних загроз національній безпеці України [10].

Кабінет Міністрів України, центральні та інші органи виконавчої влади (державні адміністрації різних рівнів) відповідно до Конституції України мають бути основними суб'єктами організації діяльності щодо запобігання злочинності та її всебічного забезпечення, передусім організаційно-управлінського, інформаційного, наукового, ресурсного. Виконавча влада безпосередньо відповідальна за забезпечення громадського порядку і протидію злочинності, контроль і координацію виконання комплексних програм запобігання злочинності, організацію їх наукового супроводження тощо. Між тим на сьогодні в Україні відсутня державна програма запобігання злочинності, така робота покладена на **органи місцевого самоврядування**, які посідають важливе місце серед суб'єктів запобіжної діяльності. Вони виконують повноваження щодо організаційно-управлінського забезпечення запобігання злочинності: видання управлінсько-нормативних актів, організації контролю виконання планів тощо. Ці суб'єкти відповідно до ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» затверджують комплексні програми щодо профілактики та протидії злочинності, забезпечують та організують їх реалізацію.

Міністерство внутрішніх справ України (МВС) є головним органом у системі ЦОВВ, що забезпечує формування державної політики у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини,

інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг; захисту державного кордону; міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції. Відповідно до покладених на нього завдань МВС розробляє проекти державних програм з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, охорони державного кордону, а також з питань міграції; бере участь у формуванні та забезпеченні наукової і науково-технічної політики держави у сфері охорони суспільних відносин, пов'язаних із захистом та охороною прав і свобод людини, забезпеченням публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, а також охорони державного кордону та міграції; проводить моніторинг стану публічної безпеки та правопорядку в державі; вивчає, аналізує й узагальнює результати та ефективність реалізації ЦОВВ, діяльність яких спрямовує і координує Міністр державної політики у відповідних сферах.

У свою чергу, реалізація державної політики у сфері протидії злочинності покладена на ЦОВВ, діяльність яких спрямовує і координує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ (Національну поліцію, Державну міграційну службу, Державну прикордонну службу України), а також на Національну гвардію, яка входить до системи МВС.

До числа суб'єктів, для яких запобігання злочинності є однією з головних функцій, належать: Генеральна прокуратура, Національна поліція, Служба безпеки України, Фіскальна служба, органи охорони державного кордону, юстиції, фінансової інспекції та інші, які здійснюють правозастосовні і правоохоронні функції.

Органи прокуратури. Чинний Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 не передбачає прямого завдання прокуратури щодо запобігання злочинності (злочинам). У той же час аналіз функцій прокуратури та повноважень прокурорів дозволяє виокремити певні форми їх діяльності, які визначають їх роль у запобіганні злочинності.

Так, у процесі реалізації функції прокуратури щодо нагляду за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність (ОРД), дізнання, досудове слідство, Гене-

ральний прокурор та керівний склад регіональних і місцевих прокуратур координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, проведення узгоджених заходів, здійснення аналітичної діяльності. У свою чергу, як з'ясовано нами вище, запобігання є частиною протидії злочинності. Тому можемо стверджувати про координуючу роль прокуратури щодо запобігання злочинності правоохоронними органами.

Не викликає сумніву значна роль **судових органів** у запобіганні злочинам. Це і винесення справедливих вироків у кримінальних провадженнях, і здійснення цивільного та адміністративного судочинства у конкретних справах через реагування на порушення відповідного законодавства, що відіграють роль умов, які сприяють вчиненню злочинів тощо. На жаль, на сьогодні КПК України не містить норми, яка б зобов'язувала суд, виявляючи за результатами розгляду конкретних кримінальних справ причини й умови вчинення злочинів, реагувати на них винесенням окремої ухвали (постанови) з направленням її органу, установі, організації, де мають бути вжиті заходи до усунення цих чинників. Очевидно, що це є суттєвою прогалиною кримінального судочинства, яка стосується ще й слідчих та прокурорів і яка безперечно має бути виправлена.

Відповідно до законодавства на **Службу безпеки України** (СБУ) покладається захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб; спеціально-кримінологічне запобігання злочинам проти миру і безпеки, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності та інших злочинних посягань, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Низку важливих завдань та повноважень щодо запобігання злочинності (злочинам) має **Національна поліція України**. Так, Законом України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року до завдань поліції віднесено надання поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав

і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності (ст. 2). Відповідно до покладених на неї завдань поліція здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, вживає заходів для їх усунення та з метою виявлення кримінальних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; вживає заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї тощо (ст. 23).

Доречно звернути увагу на те, що Закон України «Про Національну поліцію» законодавчо закріпив те, що запобігання правопорушенням включає в себе здійснення превентивної і профілактичної діяльності.

На **Державну прикордонну службу України** відповідно до визначених законом завдань покладається організація запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції ДПС України, їх виявлення та припинення; запобігання та недопущення незаконного перетинання державного кордону України тощо.

Національна гвардія України відповідно до покладених на неї завдань та функцій зобов'язана забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань; вживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень тощо.

ДМС здійснює заходи щодо запобігання та протидії нелегальній (незаконній) міграції, іншим порушенням міграційного законодавства; у передбачених законодавством випадках притягує порушників до адміністративної відповідальності. Незважаючи на те, що ДМС безпосередньо протидіє адміністративним правопорушенням, їй відведена суттєва роль у запобіганні злочинності. Адже протидіючи нелегальній міграції та здійснюючи відповідний контроль в державі, ДМС запобігає реєстрації в Україні осіб, які можуть суттєво ускладнити криміногенну ситуацію, вчиняти злочини.

Державна фіскальна служба України (ДФС) запобігає та протидіє контрабанді та порушенням митних правил на митній території України; здійснює заходи щодо запобігання та вияв-

лення порушень законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів.

Державна кримінально-виконавча служба України відповідно до покладених на неї завдань організовує запобігання вчиненню злочинів і дисциплінарних проступків засудженими й особами, взятими під варту, та вжиття щодо них заходів припинення злочинів і дисциплінарних проступків. Органи і установи виконання покарань, крім того, зобов'язані виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, а також вчиненню кримінальних правопорушень засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, вживати в межах своїх повноважень заходів до їх усунення.

За останні роки в Україні активізовано протидію корупційним правопорушенням, у зв'язку з чим утворено ряд нових правоохоронних структур, зокрема Національне антикорупційне бюро України, а у складі Генеральної прокуратури – Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити наступне.

1. Суб'єктами запобігання злочинності в Україні є органи, організації, окремі особи, які у цій діяльності виконують функції щодо організації (координації) запобігання злочинності (злочинам) чи безпосередньо здійснюють заходи щодо запобігання або причетні до його здійснення.

2. У законодавчих актах України, що регламентують діяльність органів влади, правоохоронних органів, не завжди прямо передбачені їх завдання та обов'язки щодо проведення запобіжної діяльності. Тому наявність передбачених правових повноважень щодо запобіжної діяльності на сьогодні не є єдиною підста-

вою для виокремлення суб'єктів запобігання злочинності. Віднесення до кола таких суб'єктів буде найбільш аргументованим, виходячи з реального здійснення ними запобіжної функції.

3. Найбільш доцільним розділенням суб'єктів запобігання на групи є їх класифікація за функціональними ознаками, а саме на органи та установи, які керують цією діяльністю, організують чи координують її (органи державної влади та управління, органи місцевого самоврядування); для яких запобігання злочинності (злочинам) є або має бути віднесено до основних завдань і функцій (МВС, Національна поліція, СБУ, прокуратура, суд та ін.); функції та повноваження яких не мають цільового спрямування на запобігання злочинності, але їх діяльність посередньо впливає на запобіжні процеси щодо детермінантів злочинності (навчальні заклади, заклади культури, охорони здоров'я, соціальної допомоги тощо).

4. Сукупність суб'єктів запобігання злочинності з огляду на неповноту законодавчого регулювання, низький стан організації і здійснення запобіжної діяльності тощо на сьогодні не можна визначити як систему суб'єктів запобігання злочинності.

5. Законодавство України у сфері запобіжної діяльності потребує суттєвого вдосконалення. Зокрема, на законодавчому рівні мають бути визначені поняття запобігання злочинності, коло суб'єктів цієї діяльності (у першу чергу органів влади та правоохоронних органів), повноваження суб'єктів у цій сфері. Прийняття зазначених правових норм має передувати проведенню ґрунтових наукових досліджень, правових експертиз та широке обговорення в наукових колах.

Список використаних джерел

1. Голіна В. В., Головін Б. М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: навчальний посібник. - Х.: Право, 2014. - 513 с.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика: [у 3 кн.] / Закалюк А. П. – К. : Ін Юре, 2007. – Кн. I: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 2007.– 424 с.

3. Литвинов О. М. Організаційні засади функціонування системи протидії злочинності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 2. С. 37–44.

4. Попередження та викриття злочинів у сфері економіки підрозділами Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС Ук-

раїни: навч. посібн. / Л. П. Скалозуб, М. Г. Вербенський, В. І. Васильчук та ін.; за ред. проф. О. М. Джужі. – К.: РВВ МВС України, 2011. – 520 с.

5. Ольховська С. М. Профілактика злочинів у сфері економічної злочинності / С. М. Ольховська // Попередження злочинів суб'єктами оперативного-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС. – Х., 2010. – С. 111-112.

6. Пчолкін В. Д. Поняття та роль оперативного-розшукової профілактики у запобіганні злочинам / В. Д. Пчолкін // Попередження злочинів суб'єктами оперативного-розшукової діяльності: матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС. – Х. 2010. – С. 15-17.

7. Марков В. В. Попередження злочинів: зміст поняття / В. В. Марков // Попередження злочинів суб'єктами оперативного-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. / МВС України, ХНУВС. – Х. 2010. – С. 99– 100.

8. Русско-украинский словарь юридической терминологии. – К., 1985. – С. 269.

9. Давыденко Л. М., Бандурка А. А. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы. – Харьков, 2005.

10. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» від 26.05.20015 за № 287: Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 2015. – № 95.

Свирин Н. А.

КЛАССИФИКАЦИЯ СУБЪЕКТОВ ПРЕДУПРЕДИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье определены признаки и круг субъектов предупреждения преступности, осуществлена их классификация по специфике предупредительной деятельности и функциональным признакам. Исследованы теоретические основы, законодательная база относительно задач и обязанностей органов власти и правоохранительных органов в сфере предупреждения преступности. Сделан вывод, что на сегодня совокупность субъектов предупреждения преступности, учитывая неполноту законодательного регулирования, низкое состояние организации и осуществления предупредительной деятельности нельзя определить как систему субъектов предупреждения преступности. Предложены пути совершенствования законодательства Украины в этой сфере.

***Ключевые слова:** преступность, предупреждение, предупредительная деятельность, субъекты предупреждения.*

Svirin M. O.

CLASSIFICATION OF PREVENTIVE ACTIVITIES SUBJECTS IN UKRAINE

The report identifies the characteristics and scope of crime prevention subjects, and classifies them according to the specifics of preventive activities and functional

characteristics. The theoretical foundations and the legislative base concerning the tasks and responsibilities of the authorities and law enforcement agencies in the field of crime prevention are researched. It is concluded that to date, the aggregate of subjects of crime prevention, given the incompleteness of legislative regulation, the low state of organization and implementation of preventive activities, can not be defined as a system of subjects of crime prevention. Ways of improving the legislation of Ukraine in this sphere are suggested.

Key words: *crime, prevention, protective activity, prevention subjects.*